

	СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ
	« Історія української державності »
	Ступінь вищої освіти - Магістр
	Спеціальність <u>211 Ветеринарна медицина</u>
	Освітня програма «Ветеринарна медицина»
	Рік навчання <u>1</u>, семестр <u>1</u>
	Форма здобуття вищої освіти <u>денна</u>
	Кількість кредитів ЄКТС <u>4</u>
	Мова викладання <u>українська</u>
Лектор навчальної дисципліни	<u>к.і.н. Кропивко Олена Михайлівна</u>
Контактна інформація лектора (e-mail)	okropyvko@nubip.edu.ua
URL ЕНК на навчальному порталі НУБіП України	https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3444

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

«Історія української державності» є однією із фундаментальних дисциплін в системі підготовки фахівців у вищій школі. Програма дисципліни орієнтована на глибоке та ґрунтовне засвоєння студентами закономірностей зародження, розвитку і змін типів і форм державних систем, вивчення змісту діяльності державних інститутів у конкретній історичній обстановці і хронологічній послідовності на території України. З вивчення названого курсу починається опанування студентами першооснов суспільно-політичних та державно-правових термінів і категорій, ознайомлення зі здобутками українського державотворення.

У результаті вивчення курсу «Історія української державності» студенти мають: 1) оволодіти знаннями з питань і проблем історії української державності, виробити громадянську позицію, засвоїти галузеві і міжгалузеві дисципліни; 2) сформувати вміння та навички аналізувати історичні матеріали, ідентифікувати історичні події, формулювати висновки на основі історичних фактів та альтернативні варіанти розв'язання проблеми, засвоїти необхідний обсяг науково-теоретичних знань; 3) сформувати світоглядне бачення державно-правових процесів, що відбуваються в Україні та світі; 4) ознайомитись з кращими здобутками державотворчості на різних етапах розвитку українського етносу; 5) застосовувати набуті знання для аналізу сучасних явищ та прогнозування майбутніх суспільних процесів, сформувати почуття патріотизму; 6) використовувати історичний досвід української держави у практичній діяльності з розбудови України.

Компетентності ОП:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі ветеринарної медицини, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної галузі та професії.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК7. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК19. Здатність здійснювати просвітницьку діяльність серед працівників галузі та населення.

СК20. Здатність організувати, здійснювати і контролювати документообіг під час професійної діяльності.

Програмні результати навчання (ПРН) ОП

ПН 2. Використовувати інформацію із вітчизняних та іноземних джерел для розроблення діагностичних, лікувальних і підприємницьких стратегій.

ПН 19. Здійснювати просвітницьку діяльність серед працівників галузі та населення.

СТРУКТУРА КУРСУ

Тема	Години (лекції/лабораторні, практичні, семінарські)	Результати навчання	Завдання	Оцінювання
1 семестр				
Модуль 1				
Тема 1 Вступ до курсу «Історія української державності».	2/4	Розуміти суть поняття “українське державотворення”, специфіку формування території України і національних атрибутивів державності, розвитку державотворчих процесів до раннього середньовіччя. Мати уявлення Розуміти суть дискусії щодо етногенезу українців.	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-20 балів
Тема 2. Генеза української державності в епоху середньовіччя: наукова полеміка	2/2	Аналізувати особливості становлення, концепції (теорії) зародження державності, специфіку державного та суспільного устрою, правове становище окремих верств населення,	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-10 балів

		<p>еволюцію інститутів права. Розуміти значення України-Руси в процесах українського державотворення</p>		
<p>Тема 3. Литовсько-польський період української історії</p>	2/2	<p>Розуміти причини інкорпорації України-Руси Литвою і Польщею. Знати причини і наслідки об'єднання Литви і Польщі в річ Посполиту для українських земель. Взаємовідносини з Кримським ханством. Виникнення і наростання національної, соціальної і релігійної конфронтації. Завершення формування української народності.</p>	<p>Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)</p>	1-10 балів
<p>Тема 4-5. Українська національна боротьба (сер. XVII ст.). Козацько-гетьманська держава: проблеми наукового переосмислення</p>	4/4	<p>Розкривати передумови, причини, хід та значення української революції середини XVII ст., специфіку державного та суспільного устрою Української козацької держави. Характеризувати джерела та основні інститути державності.</p>	<p>Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)</p>	1-20 балів
<p>Тема 6. Відродження ідей українського національного самовизначення та державності в XIX ст.</p>	2/2	<p>Знати об'єктивні тенденції виникнення і поширення української національної ідеї та формування політичних об'єднань у XIX ст.</p>	<p>Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)</p>	1-10 балів

Тема 7. Нові тенденції в суспільно-політичному житті України на початку ХХ ст.	2/2	Сформувати уявлення щодо еволюції політичних поглядів на проблему української державності ХХ ст.	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn). Написання модульної к.р.	1-30 балів
Модуль 2				
Тема 8. Українська революція та альтернативи державотворення (1917-1921 рр.)	4/2	Розкривати процес боротьби за національно-державне відродження України. Характеризувати особливості функціонування та державно-правового будівництва в період українських держав. Обґрунтовувати причини поразки та історичні уроки.	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-20 балів
Тема 9. Радянська форма державності в Україні в умовах тоталітаризму (1921-1939 рр.)	2/2	Розуміти причини приходу більшовиків до влади та їх інтервенцію проти УНР. Характеризувати особливості державно-правового становища УРСР в умовах перебування українських земель у складі СРСР.	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-10 балів
Тема 10. Україна і друга світова війна: нова парадигма	2/2	Розуміти причини і наслідки другої світової війни для українських земель; внесок українського народу в перемогу над фашизмом	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-10 балів

Тема 11. Зміни в політичному житті України (др. пол. 40–80-х рр. XX ст.)	2/2	Характеризувати особливості державно-правового становища УРСР в умовах перебування у складі СРСР. Розуміти причини наростання системної кризи радянської тоталітарної держави та передумови зародження національно-визвольного руху кін. 1980 – поч. 90-х рр.	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-10 балів
Тема 12-14. Особливості державотворчих процесів в незалежній Україні	6/4	Розуміти передумови відродження незалежності України. Розкривати етапи та особливості, труднощі протікання державотворчих процесів. Характеризувати місце України в сучасному геополітичному просторі	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn)	1-30 балів
Тема 15. Аграрний сектор економіки України: історія та сучасність	0/2	Розуміти місце аграрного сектору в структурі національної економіки. Усвідомлювати значення для забезпечення продовольчої безпеки світу.	Питання, есе. Виконання самостійної роботи (в.т.ч. в elearn). Написання модульної к.р.	1-20 балів
Всього за 1 семестр				70
Екзамен				30
Всього за курс				100

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо деделайнів та перекладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Складанню модулів передують відпрацювання пропущених занять або тих, що оцінені на незадовільному рівні.
--	--

	Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (лікарняний або відсутність можливості працювати в інтернет).
Політика щодо академічної доброчесності:	Усі есе перевіряються на наявність плагіату і мають мати коректні текстові запозичення (не більше 20%) і посилання на використану літературу. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання екзаменів заліків	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Борисова О.В. Історія української державності: підручник у 2-х томах. Том 1. Давні часи. Середньовіччя. Нова доба / О.В.Борисова, А.О.Климов; Луганський національний аграрний університет. - К. : Кондор, 2020. - 344 с.
2. Борисова О.В. Історія української державності: підручник у 2-х томах. Том 2. 1917-2017 рр. / О.В.Борисова, А.О.Климов; Луганський національний аграрний університет. - К. : Кондор, 2020. - 464 с.
3. Історія української державності: навч.посібник /укл. Т.В.Кузнець, Н.Л.Тацієнко. – Умань: Видавець «Сочинський», 2012. - 288 с.
4. Корнієнко, В. О. Україна в Європі і світі : електронний навчальний посібник / В. О. Корнієнко. – Вінниця : ВНТУ, 2018
<https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/>
5. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) [Монографія]. — К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. — 396 с. <http://litopys.org.ua/salto/salt.htm>
6. 30 років Незалежності України: наукове осмислення. Бібліографія / Упоряд. Д. Г. Стегній; Ред. З. Х. Мусіна; Наук. Ред., вступ. Ст.: Г. В. Боряк, В. В. Головка. Міністерство культури та інформаційної політики України; Національна історична бібліотека України; Інститут історії України НАН України; Український інститут книги. – К.: Вид. Дім "Вінченко", 2021. – 635 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0015972
7. Бачинська О., Чухліб Т. Козацька Україна після зруйнування Запорозької Січі (1775-1905). – К.: Арій, 2021. – 352 с.

8. Вегеш М. М., Віднянський С. В. Августин Волошин. Вид. 5-е, доopr., змін. / НАН України. Інститут історії України. – Ужгород; Київ: РІК-У, Інститут історії України, 2022. – 512 с.
9. Верменич Я. В., Андрощук О. В. Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ–ХХІ ст. / Відп. Ред. Г. В. Боряк. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2014. – 182 с.
10. Випробовуючи долю, гартуючи волю. Україна й українці в ХХ – на початку ХХІ ст. У 3-х кн. – Кн. 3: Тридцять років незалежності: виклики, випробування, відповіді / Авт. Кол.: В. Головка, Л. Якубова. НАН України. Інститут історії України. – К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021
11. Вирський Д. Початок сучасності: друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (ХV – середина ХІХ ст.). Вид. 2-е, доп. / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2022. – 217 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0016347
12. Вирський Д. Річ Посполита про козаків (1560-і – початок 1650-х pp.) / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2021. – 288 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0015733
13. Відгук українських істориків на статтю В.Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» / Інститут історії України НАН України; Громадський просвітницький проект "Лікбез. Історичний фронт". – К., 2021. – 8 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0015897
14. Вронська Т. Непевний контин[г]ент: депортації із Західної України 1944-1953 років, режимне повсякдення, повернення. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2022. – 448 с.
15. Головка В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 592 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0016478
16. Гуржій О. Західна Європа та Гетьманщина в середині ХVІІ-ХVІІІ ст.: соціально-економічні аналогії, закономірності, специфіка / Відп. Ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2021. – 128 с.
17. Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Академперіодика, 2021. – 544 с., 96 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0016478

[lib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016477](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016477)

18. За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У 2-х кн. – Кн. 1 / Відп. Ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. – Київ : ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2022. – 800 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0017083
19. За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У 2-х кн. – Кн. 2 / Відп. Ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. – Київ : ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2022. – 801-1552 с.
20. Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. – Т. 1: А-Ж. – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2018. – 688 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016768
21. Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. – Т. 2: – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2019. – 832 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016769
22. Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. – Т. 3: С-П. – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2020. – 576 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016770
23. Козаченко А. І. Державно-правове становище України на кінець XVII - початок XVIII ст. / А. І. Козаченко // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 11. - Х. : Право, 2006. - С. 128-139.
<https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/2536>
24. Кульчицький С. Росія і Україна в перший рік після повалення самодержавства: деконструкція більшовицького міфу про революцію / Відп. Ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2021. – 244 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0015599
25. Пиріг Р. Перша російсько-українська війна 1917-1918 років: ретроспективний контекст і сучасні аналогії. – К., 2022. – 9 с.
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0015599

[lib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0017055](#)

26. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: збірка наукових праць. – Вип. 8 / Відп. Ред. М. І. Михайлуца. Міністерство освіти і науки України; Одеський національний морський університет; Інститут історії України НАН України та ін. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 480 с. https://archive.org/details/pivden_ukrainy
27. Революція Гідності: на шляху до історії: Збірник наукових праць / Відп. Ред.: І. Пошивайло, Л. Онишко. Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності; Український інститут національної пам'яті; Інститут історії України Національної академії наук України; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Український католицький університет. – К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. – 384 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000020427>
28. Ричка В. М. Війна пам'ятей. Змагання за спадщину Київської Русі. – Київ: Парлам. Вид-во, 2021. – 416 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016759
29. Савченко, В. Дванадцять війн за Україну / В. Савченко; [пер. з рос. А. Сопронюка]. — Київ : Нора-Друк, 2016. — 480 с.
30. Світанок української держави [Текст] : Люди, соціум, влада, порядки, традиції / В. Горобець. — Харків : Кн. Клуб "Клуб сімейн. Дозвілля",
31. Скуратович І. М. (2018). Адміністративно-територіальний поділ і державне управління у феодально-роздробленій Русі. Форум Права, 2, 124–132. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1291628>
32. Сотий день спротиву агресії Росії: Facebook-рефлексії / Упорядник: Віталій Скальський. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2022. 72 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=0016774
33. Стяжкіна О. Людина в радянській провінції: освоєння (від)мови. – Донецьк: ДОННУ, 2013. – 296 с. <https://uamoderna.com/md/212-212/>
34. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / Ред. Кол.: С. І. Пирожков, В. А. Смолій, Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, С. С. Дембіцький, О. М. Майборода, С. В. Стоєцький, Н. В. Хамітов, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – К: Ніка-Центр, 2020. – 356 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterms=0&s21str=001574
35. Україна: нариси історії державотворення: Навч. Посібник / За ред. Проф. В.В. Стецкевича. – Кривий Ріг, Видавничий дім КТУ, 2010. – 366 с.
36. Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. Ред. В. Смолій; Наук. Конс. Г. Боряк; Авт.

- Кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. – К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. – 560 с.
37. Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. Ред. В. Смолій; Наук. Конс. Г. Боряк; Авт. Кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. – К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2021. – 560 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0016471
38. Хроніка української революції 1917-1921 рр. Науково-довідкове видання. – Ч. 1: 1917-1918 рр. / Авт. Кол.: В. Верстюк (керівник), Г. Басара-Тилищак, О. Бойко, О. Кудлай, О. Лупандін, Т. Осташко, Р. Тимченко, В. Скальський. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2021. – 532 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0016468
39. Чухліб Т. Гетьмани України: військо, політика, держава. – К.: Арії, 2021. – 352 с. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=elib&p21dbn=elib&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=elib_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=id=&s21colorterm=0&s21str=0016109

Інформаційні ресурси

1. [https:// www.litopys.org.ua](https://www.litopys.org.ua)
2. [https:// www.history.org.ua](https://www.history.org.ua)
3. <https://www.nbu.gov.ua>
4. <https://www.iananu.kiev.ua>
5. https://www.istpravda.com.ua/tags/tag_історія+України/
6. [https:// www.likbez.org.ua](https://www.likbez.org.ua)
7. <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst>